

Микола Марчук

**кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-економічних
та природничих дисциплін
Коломийського інституту
ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника”**

**Громадянсько-патріотичне виховання як важливий чинник формування
молодшої особистості в творчій спадщині
Василя Сухомлинського**

У статті розглядаються питання громадянсько-патріотичного виховання підростаючого покоління та висвітлення даного питання у творах Василя Сухомлинського. Автор статті вказує на актуальність думок великого педагога і в наш час розбудови демократичного громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське виховання, патріотичне виховання, сім'я, особистість, добро, правда, справедливість, патріотизм, свобода, громадянське суспільство.

The article deals with civil and patriotic education of the younger generation and coverage of the subject in the works of Basil Sukhomlynsky. The article points to the importance of the teacher and great ideas of our time building a democratic civil society.

Keywords: civic education, patriotic education, family, personality, kindness, truth, justice, patriotism, freedom, and civil society.

В статье рассматриваются вопросы гражданско-патриотического воспитания подрастающего поколения и освещение данного вопроса в

произведениях Василия Сухомлинского. Автор статьи указывает на актуальность мыслей великого педагога и в наше время развития демократического гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское воспитание,, патриотическое воспитание, семья, личность, добро, правда, справедливость, патриотизм, свобода, гражданское общество.

На сучасному етапі розбудови в незалежній українській державі громадянського демократичного суспільства вкрай необхідним є звернення до теоретичного і практичного досвіду попередніх поколінь. Беззаперечним авторитетом у суспільній галузі виховання користується Василь Олександрович Сухомлинський, тому його творчий доробок є неоцінним скарбом, із якого і в наш час ми маємо можливість використовувати на практиці той величезний досвід визнаного педагога і вихователя. Великого значення Сухомлинський надавав громадянському та патріотичному вихованню підростаючого покоління, як важливим чинникам у комплексному формуванні людини-громадянина та людини-патріота.

Найважливішим засобом громадянського виховання видатний педагог вважав рідне слово. Так, у своїй праці “Серце віддаю дітям” В.Сухомлинський підкреслював: “Адже людину ми виховуємо словом і тільки словом. Все інше – вправи, звички, праця – від слова” [8, с. 136]. Василь Сухомлинський переконував, що виховувати громадянина самими бесідами та повчаннями неможливо, якими б хорошими вони не були. “Потрібне практичне діло, треба, щоб діти не просто знали, що таке «добре» і що таке «погано», а й діяли в ім'я торжества добра, правди, справедливості [3]. Діти повинні, твердив Василь Олександрович, почувати себе не тільки дітьми, а й юними громадянами своєї держави, зобов'язаними віддавати суспільству свою трудову енергію. Без цього нема й не може бути морального становлення особистості, без цього засвоювані дітьми знання

будуть залишатися мертвим, байдужим до світоглядних ідей вантажем. Основна мета громадянського виховання – формування у людини моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, прагнення до миру, потреби в праці на благо суспільства [1, с.75].

Особливу увагу приділяв Василь Сухомлинський громадянському вихованню дітей. Цю проблему він розглядав у роботах «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «Вітчизна у серці» та ін. Так, у своїй роботі «Народження громадянина» він писав: «Домогтися того, щоб вихованця вже з дитинства хвилювало теперішнє та майбутнє Вітчизни, – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки...» [7,54].

Традиційно громадянська освіта здійснюється на уроках історії, правознавства, української мови та літератури. Важливе місце у громадянському вихованні учнів займає позакласна робота. Громадянські якості формуються в процесі безпосередньої участі дітей у виховних заходах, які носять різноманітний характер: це бесіди, диспути, зустрічі, тематичні конференції, участь у пошуково-дослідницькій роботі, екскурсії та інше.

В. Сухомлинський вважав, що формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, єдності слова і діла, високих моральних якостей і норм поведінки є центральною проблемою всього виховання: «... мужньою, безстрашною людиною стає тільки та людина, яка з дитинства навчилася дорожити своєю громадянською гідністю... А громадянська гідність включає в себе єдність думки і діла, слова й вчинку» [7,83].

Громадянське виховання передбачає формування свідомого громадянина, патріота, професіонала. Громадянське виховання – це процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними [2].

Метою громадянського виховання є формування свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини з притаманними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Громадянське виховання покликане виконувати такі суспільні завдання:

- визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як гуманістичної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство;
- усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю;
- формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу; визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини; виховання почуття патріотизму, відданості в служінні Батьківщині;
- утвердження гуманістичної моралі та формування поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість.

Актуальність громадянського виховання особистості в сучасному суспільстві зумовлюється потребою державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, що мають забезпечити всім громадянам рівні стартові можливості для розвитку й застосування їхніх потенційних здібностей [2].

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотичне виховання – основа духовного розвитку особистості. Формування патріотичних почуттів означає створення високого ідеалу служіння рідному народові, готовності до героїчного подвигу в ім'я процвітання і незалежності України [4,149]. Воно покликане формувати громадянина - патріота України, виробляти глибоке розуміння

громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини.

Патріотичне виховання – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання включатиме розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу [5,21]. Має застосовування як у сім'ї та школі, так і в державних і громадських організаціях, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ж відношення.

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Патріотичні почуття дітей засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дітей має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають зароджуватися в сімейному вихованні, що діти – це продовження не тільки нашого роду, наших завоювань і благородних намірів [7,69]. І від того, які духовні цінності візьме від нас молодь, залежатиме майбутнє нашого народу і суспільства. От чому у світі йде така запекла непримиренна боротьба за оволодіння розумами й серцями молодого покоління, за його світоглядну та ідейно-політичну орієнтацію [7,24].

Саме тому через усі праці В.О. Сухомлинського проходить головна ідея громадянсько-патріотичного виховання – це формування гармонії морального та інтелектуального, особистого і соціального. Виховання громадянина – патріота починається із сім'ї. Сім'я – це найменша клітина нашого суспільства, в якій, як у фокусі, відображається все життя нашої країни. І тим сильніший виховний вплив робить сім'я на особистість дитини, чим активнішу життєву позицію займають батьки в суспільстві, чим вищі їхні моральні достоїнства і культурний рівень [6].

Таким чином, кожна молода людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль та несе відповідальність за процеси прийняття рішень на всіх рівнях, які впливають на її життя, а держава забезпечує доступ молоді до відповідних та необхідних програм та послуг незалежно від статі, географічного положення, соціального, культурного, економічного чинників.

Виходячи з цього, основна ідея полягає у мотивації громадської активності молодого покоління. Найкращою мотивацією до безкорисної суспільної праці є почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбутнього.

Використана література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти (Підсумковий документ робочої групи з розробки планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна» / ред. кол. // Історія в школах України. - 2006. - № 8. - С. 5
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти, 2001.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О.Сухомлинський

– К. : Рад. шк., 1978. – 263 с.

5. Сухомлинський В.О. Громадянська зрілість / В.О.Сухомлинський // Блокнот агітатора. – 1968. – № 6. – С. 19–22.

6. Сухомлинський В.О. З чого починається громадянин / В.О.Сухомлинський // Рад. Україна. – 1968. – 14 квіт.

7. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1976.

8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1976.